

VARIA

Bibliopolium

Klaus Berger – Carsten Colpe:

Vallástörténeti szövegyűjtemény az Újszövetséghez.

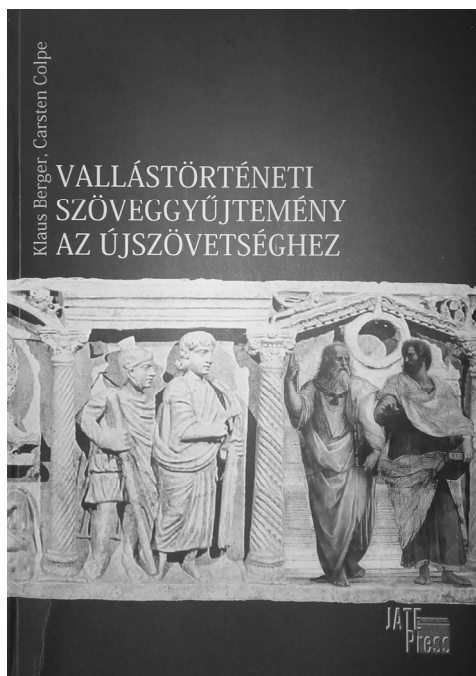
JATEPress, Szeged 2018. ISBN 978-963-315-356-7, 460 old.

A könyv szerkesztésében, a mutatók összeállításában Szőnyi Etelka vállalt derekas részt. A német kiadás szövegének fordításában mindenekelőtt Zóka Eszter jeleskedett Bojtor Attila, Csernai Balázs, Dénes Gabriella, Földvári Katalin, László István, Rácz Emőke és Rácz-Nagy Zsófia részmunkáinak felhasználásával. Az előszót és a kísérő tanulmányt pedig Benyik György írta. A szöveget szakmailag Bara Péter, Benyik György, Diószegi Szabó Pál, Fröhlich Ida, Prendi László és Szécsi József ellenőrizte.

A hellenisztikus korból származó görög, latin, héber és arám nyelvű válogatott szövegrészleteket mintegy száz magyarországi és erdélyi ókortudós, nyelvész, illetve teológus fordította (Erdélyből Adorjáni Zoltán és Papp György teológiai tanárok).

Az előszóban Benyik György a német alapkiadás célkitűzéséről, valamint a magyar fordítás sajátosságáról tájékoztatta az olvasót. Az eredeti mű szerkesztői azzal a céllal válogatták össze a szövegyűjtemény darabjait, hogy azok segítséget nyújtsanak az írásmagyarázattal foglalkozó teológusoknak, vallásánároknak az újszövetségi könyvek olvasásához és megértéséhez.

A 19. században létrejött vallástörténeti iskola felfedezte azt a nyelvészeti

igazságot, hogy amikor az újszövetségi könyvek írói megfogalmazták a Jézus Krisztusról és az ő evangéliumáról szóló írásokat, az evangéliumokat, az apostolok cselekedeteit, a leveleket és a Jelenések könyvét, az első század vallásos nyelvezetét vették igénybe. Az ószövetségi hivatkozásokat főleg a görög Ószövetség, a Septuaginta fordítása alapján idézték, a korabeli hellenista (sztoikus, epikureus, újplatonista stb.) filozófusok és költők műveit szintén görög nyelven idézték. Pál apostol is ezt tette, amikor elmondta híres athé-

ni beszédét az Areopágoszon (ApCsel 17,28).

Ez a kifejezési mód a pogányok közötti misszió közben született meg, amikor az apostolok alkalmazkodtak a görög nyelvterületen élő emberek nyelvi, kulturális, vallási környezetéhez, kontextusához. Amikor így jártak el, nem hamisították meg az evangélium tartalmát, hanem a célközösség, a hallgatók és az olvasók befogadási képességeit vették figyelembe. Ha megvizsgáljuk a Kol 3,18–4,1 és az Ef 5,21–6,9 intelmeit, az úgynevezett házitáblákat, azonnal felfedezzük a feltűnő hasonlóságot a sztoikus filozófusok által megfogalmazott erkölcsi utasításokkal. Ezek az intelmek a háznép viselkedését, egymáshoz, illetve a családfő iránt tanúsítandó viszonylást írják elő. A hasonlóságok mellett azonban meglátjuk a tanítások sajátos keresztyén jellegét. Az apostol mindig az *Urban*, azaz Jézus Krisztus nevében és az ő hatalmával inti a helyes magatartásra a családtagokat, a férjet, a feleséget, a gyermekeket és a szolgákat. Ez a szóhasználat egyben azt is jelenti, hogy a keresztyén ember nem a maga emberi, természetes adottságai alapján engedelmeskedik az intelmeknek, hanem a Jézus Krisztus áldozata által nyert kegyelem alapján, mint aki Isten újjászületett teremtménye.

A vallástörténeti párhuzamok keresése azért is indokolt, mivel a diaszpórában élő zsidó-keresztyén gyülekezetek, például Alexandria, Róma, Efézus nyelvhasználatát a hellenista zsidóság gondolkodása határozta meg, amely magán viseli Alexandriai Philón hellenizáló törekvésének jegyeit. Akárcsak Josephus Flavius történetírót, Philónt

is az a szándék vezette, hogy a hellenista görög filozófia kifejezéseivel tolmácsolja az ószövetségi könyvek gondolatait. A teremtés titkát a logosztan segítségével fogalmazta meg. Ugyanezen nyelvezetet fedezhetjük fel János evangéliumának prológusában is. Ha meg akarjuk érteni ezt a költői nyelvezetű Krisztus-himnuszt, figyelembe kell vennünk Alexandriai Philón írásait is.

Azonban az evangéliumok, illetve az apostoli levelek nyelvezetét két másik vallásos irányzat gondolkodása is befolyásolta: a holt-tengeri esszénus közösség és az a gnosztikus csoport, amelynek iratait 1945-ben fedezték fel a dél-egyiptomi Nag-Hammádiban. A kutatók sok olyan gondolati és nyelvi elemet fedeztek fel mind a qumráni, mind a nag-hammádi iratok feldolgozása során, amelyek részben Jézus igehirdetésében, részben pedig Pál apostol leveleiben is megtalálhatók. Egyes kutatók arra a feltételezésre jutottak, hogy Jézus személye azonos az esszénus közösség vezetőjével, az Igazság tanítójával. Azonban az alaposabb vizsgálódás és összevetés megcáfolta ezt a feltételezést. A külső hasonlóságok, párhuzamosságok ellenére Jézus személyének rendkívülisége abban állt, hogy nem vonult el zárt kolostori közösségbe, hanem a világban, az emberek között hirdette Isten országának közelségét, és vállalta a sorsközösséget a társadalom kizsácoltjaival. Nemcsak hirdette, hanem gyakorolta is az emberi korlátokat áttörő szeretet parancsolatát a mindennapokban.

A gnosztikus iratok tanulmányozása rendjén szintén meglepő párhuzamosságokat lehet felfedezni az Újszövetség irataival. Elsősorban a dualista

látásmód, a jó és a gonosz, a világosság és a sötétség szembenállása szembeötölő. Ez a szemlélet a perzsa dualista felfogásban gyökerezik, amely szerint a jó és a gonosz hatalmak állandó harcban vannak egymással. Már az ószövetségi bölcsességirodalomban is találkozunk ehhez hasonló szemlélettel, például Jób könyvében, viszont azzal a különbséggel, hogy a gonosz soha nem egyenrangú Istennel még akkor sem, ha Isten adott esetben szabad kezet ad neki. Az evangéliumok pedig azt hirdetik, hogy Jézus Krisztus eljövételével elkezdődik Isten uralkodása. Ezt hirdetik Jézus csodái és egyéb rendkívüli cselekedetei, amelyek jó győzelmét hirdetik a gonosz erők felett, amelyek betegségeket okoznak, és zűrzavart keltenek a világban.

A dualista szemlélethez tartozik a lélek és a test szembenállása. A hellenista orfikus tanítás szerint a lélek magasabb, a test pedig alacsonyabb rendű. A lélek a földön a test börtönében lakik, és egész földi létezése alatt arra törekszik, hogy kiszabaduljon a test fogságából, és újra közösségben lehessen az istenséggel. Ebben a törekvésben egy megváltó, a szótér jön segítségére, aki megismerteti vele Isten titkait, a misztériumot, és így megszabadul a test börtönéből.

A dualista és gnoszikus látásmód jegyeivel, kifejezéseivel találkozunk Pál apostol egyes korai, illetve későbbi írásaiban, például A kolossébeliekhez írt levélben. A tévtanítók azt hirdették, hogy bizonyos vallásos gyakorlattal, aszkézissel, angyalok tiszteletével, napok és ünnepek megtartásával lehet megszabadulni az emberi sorsokat irányító démoni hatalmak rabságából. Ez-

zel szemben Pál apostol azt hirdette, hogy Jézus Krisztus az egyedüli Megváltó, a Szótér, aki kereszthalála által győzte le a gonosz erőit, és megsemmisítette azt az adóslevelet, vádiratot, amely az embert bűnei miatt kárhoztatja. Ezért nem a vallási gyakorlatok, törvények megtartása, hanem egyedül a Jézus Krisztusba vetett hit jelenti a szabadítást.

A szöveggyűjtemény célja abban áll, hogy az idézett hellenista szövegek segítségével az írásmagyarázó meglássa a hasonlóságokat és a különbségeket az újszövetségi iratok és a korabeli irodalmi (vallási, filozófiai, költői, történetírói) szövegek között. Ilyen módon a bibliai könyv adott szakaszát nemcsak az ószövetségi, illetve újszövetségi környezetben láthatja és vizsgálhatja, hanem a környező pogány világ vallási, filozófiai, társadalmi, politikai gondolkodása összefüggésében. Tehát nemcsak azt látja meg, hogy az Ószövetséget mit tanított a családi élet erkölcsi normáiról, hanem emellett azt is, hogy milyen morális-szociális értékrend uralkodott az első századi görög–római világban. Az apostolok cselekedetei jól példázta, hogy amikor Péter és Pál apostol valamelyik város zsinagógájában hirdeti Isten szabadító tetteit, akkor az ószövetségi nép életéből, történetéből merít példákat. Amikor viszont egy pogány filozófus iskolájában hirdetik a Jézus Krisztusról szóló örömezenetet a pogány származású hallgatóknak, akkor a hellén kultúra nyelvezetét hívják segítségül.

A szöveggyűjtemény második (B) részében olyan idézeteket találunk, amelyek párhuzamosságot mutatnak az egyes újszövetségi könyvek nyelvezeté-

vel, fogalmaival, teológiai gondolataival. A magyar kiadás szerkesztői azzal tették értékessé az eredeti szöveggyűjteményt, hogy az antik irodalmi, vallási, költői szövegeket nem a könyvben közölt német fordításuk, hanem az idézett művek eredeti nyelve alapján ültették át magyarra. Mivel az antik világ hellenista irodalmának egy része már megjelent magyar fordításban, ezért azokat nem kellett újratolmácsolni. Ha azonban a szöveggyűjtemény olyan szövegeket idézett, amelyekről eddig még nem készült magyar fordítás, ak-

kor a felkért ókortudósokat, teológusokat, kutatókat kértek fel az átültetések elkészítésére.

Köszönet illeti Benyik György professzort, hogy megnyitotta az úgynevezett Corpus Hellenisticum gazdag tárházát a magyar bibliaolvasók és tanulmányozók előtt; és dicséretes az a munka, amelyet a német szöveg, valamint az antik görög, latin, héber és arám nyelvű szövegrészletek fordítói, illetve a könyv szerkesztője végzett.

Geréb Zsolt

Peres Imre: *Pál apostol túlvilági látomásai.*
A 2Korinthus 5 és 12 exegézise

Patmosz könyvtár, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Patmosz Újszövetségi Kutatóintézetének kiadványsorozata 2. DRHE-Patmosz, Debrecen 2015; ISSN 2063-5052, ISBN 978-963-8429-90-2, 102 old.

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem Patmosz Újszövetségi Kutatóintézetének kiadványsorozata elsősorban a maga kutatási körébe illeszkedő szaktudományos monográfiák, írásmagyarázati munkák, tanulmányok és konferenciákon elhangzott előadások közzétételét szolgálja, de fontosnak tarja a külföldi szaktudományos munkák magyarra fordítását és megjelentetését is.

A Patmosz könyvtár kiadványsorozat eme kis könyvét Peres Imre, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem újszövetséges tanára dr. Herceg Pál emeritus professzornak ajánlotta 75. születésnapjára, aki a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán oktatott, s aki sajnos két év múlva, 2017-ben eltávozott a minden élők útján. Az ajánlás mögött bizonyá-

ra indíttatás áll: Herceg Pál és Peres Imre szoros baráti kapcsolatot ápoltak, s emellett Herczeg Pál írta a közismert *Jubileumi kommentárba* A Korinthusiakhoz írt második levél magyarázatát, amelyet ifjabb barátja és tisztelője hálálisan értékelt.

Peres Imre ezekkel a sorokkal indítja kis könyvének előszavát: „Az apokalipszisek és a mennyei vagy egyszerűen túlvilági titkok kutatása mindig is vonzotta az embereket. Hatalmas látnoki hagyaték igazolja ezt főleg a zsidóságon belül, de a korai kereszténység sem volt ezzel másképp. A zsidó apokalipszisek és mennyei utazások mintájára keletkeztek hasonló jellegű keresztényen írások is, olykor párhuzamosan egymással, vagy egymást utánozva, esetleg egymásból merítve. Ma az összehasonlításoknál elég nehéz